

Länsstyrelsen
Västmanlands län

LIVSMILJÖENHETEN

Familjehemsvård i Västmanland

Kvalitetsarbete och förbättringsområden inom
socialtjänstens arbete med familjehemsplacerade barn.

LÄNSSTYRELSENS RAPPORTSERIE

Rapport 2009:24

Titel: Familjehemsvård i Västmanland
Författare: Ylva Florin-Holmsten
Livsmiljöenheten
Länsstyrelsen i Västmanlands Län
701-6328-09

Barn i familjehem – en av samhällets mest utsatta grupper

- Att placera ett barn i familjehem innebär ett stort ingrepp i barnets och dess föräldrars liv. Samhället – socialnämnden – tar över ansvaret från föräldrarna och förbinder sig därmed att sörja för att barnet får goda, trygga och gynnsamma uppväxtförhållanden.
- Att noggrant planera, genomföra och följa vården av barn i familjehem är några av socialnämndens viktigaste uppgifter.

Förord

Socialtjänsten har ett omfattande ansvar för de barn som placeras i familjehem. Genom forskning, tillsyn och vittnesmål från vuxna, som under sin barndom varit placerade i familjehem, har många exempel givits på barn som farit illa i samhällsvård. Barn i familjehem är en grupp som exponeras för fler riskfaktorer under sin uppväxt än andra barn. När ett barn placeras i familjehem tar socialtjänsten över ansvaret från barnets föräldrar. Socialtjänsten ska då se till att barnet får en god och trygg tillvaro med gynnsamma uppväxtförhållanden. Det är utifrån barnets situation därför helt avgörande att socialtjänsten noggrant planerar, genomför och följer upp vården gällande barn i familjehem. Socialtjänsten har lagstadgat skyldighet att se till att familjehem rekryteras, utreds och godkänns. Socialtjänsten ska också se till att barnet placeras i ett familjehem som kan tillgodose just det barnets behov.

Under sommaren och hösten 2009 har Länsstyrelsen genomfört tillsyn gällande socialtjänstens arbete med familjehemsvård i Västmanlands län. Den här rapporten är en sammanfattning av tillsynen gällande hela länet. Tillsynen har fokuserat både på att synliggöra genomfört kvalitetsarbete inom familjehemsvården och på att identifiera kvarstående brister inom myndighetsutövning gällande familjehemsplacerade barn. Socialtjänstens samverkan med intresseorganisationer för familjehemsvård har också kartlagts. Tillsynen har omfattat 125 barn, vilket utgör en femtedel av alla de barn, som var familjehemsplacerade av kommuner i Västmanlands län under 2008.

Västerås december 2009

Karin Tilly
Enhetschef

Ylva Florin-Holmsten
Socialkonsulent

Innehåll

	Kvalitetsarbete och förbättringsområden inom socialtjänstens arbete med familjehemsplacerade barn.....	1
1	Bakgrund	4
1.1	Syfte	4
2	Tillvägagångssätt	5
3	Redovisning av tillsynen	6
3.1	Bakgrundsfakta för länet.....	6
3.2	Utvecklingsarbete inom familjehemsvården i länet.....	7
3.3	Effekter av utvecklingsarbetet.....	10
3.4	Samverkan	10
3.5	Barnperspektiv inom familjehemsvården	11
3.6	Rättsäkerhet	12
3.7	Erfarenheter från tillsynen.....	14
4	Slutord	15

1 Bakgrund

Socialtjänsten har ett omfattande ansvar för de barn som placeras i familjehem och ska se till att dessa barn får det skydd och stöd de behöver. Det finns en omfattande reglering både i Socialtjänstlagen och i Socialtjänstförordningen om hur dessa placeringar ska genomföras och hur de ska följas upp av socialtjänsten. Tillsyn av socialtjänstens arbete med familjehemsvård har tidigare genomförts vid flera tillfällen, både gällande vissa kommuner och nationellt, exempelvis inom ramen för Barnuppdraget under 2006-2007. Vid dessa tillsyner har grundläggande brister avseende bl a dokumentation, uppföljning, barnperspektiv och socialnämndens ansvar konstaterats. Bristerna återfinns med liknande innehåll och omfattning över hela landet. I barnuppdraget identifierades förbättringsområden så som uppföljning av placerade barn, metoder för utredning av familjehem, ökade kunskaper om nämndens lagstadgade skyldigheter gällande placerade barn. Vårdplaner saknades eller var formulerade på ett sådant sätt att de inte gick att använda för att följa upp och utvärdera vården. När vården följdes upp förbisågs i allt för stor utsträckning barnets hälsa och skolsituation. Enskilda samtal med det placerade barnet var långt ifrån en självklarhet. Umgängesplaner fanns till viss del. Den lagstadgade tidsgränsen för överväganden följdes bristfälligt i många fall. Det förekom familjehemsärenden där vården inte övervägts på flera år. Socialtjänstens inställning till att begära överflyttning av vårdnaden efter att barnet bott i familjehem i tre år varierade och familjehemmen var ofta tveksamma då de befارade att stödet från socialtjänsten skulle minska.

Tillsyn ska leda till förbättring och utveckling av socialtjänstens arbete och kommunerna har rättat till flera brister som uppmärksammats vid tidigare tillsyn. I regleringsbrevet för 2009 fick Länsstyrelsen bl a i uppdrag att fortsätta att utveckla den förstärkta tillsynen av den sociala barn- och ungdomsvården med fokus på att följa upp brister som framkommit i tidigare tillsyn. Uppdraget gäller särskilt socialtjänstens arbete med att följa upp barn i familjehem.

Länsstyrelsen i Västmanland har genomfört en länsövergripande tillsyn med fokus på kvalitetsarbete inom området familjehemsvård. I tillsynen har Länsstyrelsen uppmärksammat utvecklingsarbete som skett under senare år och identifierat fortgående brister. Genom att sammanställa detta för hela länet är målsättningen att ge kommunerna en möjlighet att lära av varandras goda exempel samt att arbeta vidare med sina egna kvarstående förbättringsområden.

1.1 Syfte

Syftet med tillsynen har varit att granska barnperspektivet i kommunernas familjehemsvård med fokus på hälsa, skola, barns rätt att komma till tals samt att granska rättsäkerheten med fokus på nämndens grundläggande skyldigheter som uppföljning, övervägande, vårdplan, genomförandeplan etc. Ytterligare ett syfte med tillsynen har varit att synliggöra genomförda utvecklingsarbeten och framgångsfaktorer i familjehemsvården.

2 Tillvägagångssätt

Tillsynen har bestått av flera delar. Inledningsvis har en genomgång gjorts av nämndernas förteckningar över familjehemsplacerade barn. Skriftliga frågor har sedan ställts till nämnderna avseende:

- genomfört kvalitetsarbete
- effekterna av kvalitetsarbetet
- om riktade resurser avsatts för familjehemsvård
- om någon organiserad samverkan sker med intresseorganisationer inom familjehemsområdet.

Respektive nämnd har sedan givits i uppdrag att genomföra egengranskning i mellan 10 och 35 av Länsstyrelsen utvalda ärenden avseende barn i familjehem.

Egengranskning innebär att socialtjänstens handläggare genomför granskning i sina egna och kollegors ärenden utifrån en granskningsmall som Länsstyrelsen tagit fram. Urvalet av ärenden för granskning har skett slumpmässigt utifrån nämndernas förteckning över familjehemsplacerade barn. Efter detta har Länsstyrelsen genomfört stickprovsgranskningar i 39 av de granskade ärendena.

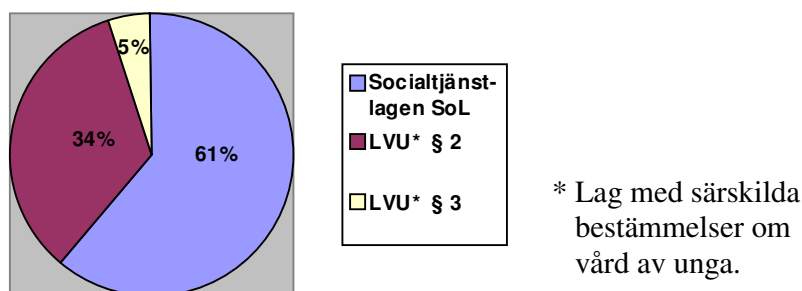
Länsstyrelsen har valt att genomföra tillsyn av socialtjänstens arbete genom egengranskning. Egengranskning startar i regel lärandeprocesser hos dem som utför den och på så sätt kan tillsynen bidra till en fortsatt utveckling och förbättring av socialtjänstens arbete. För att öka spridningen av tillsynsresultatet genomfördes en gemensam återföring där handläggare, chefer, politiker från hela länet samt representanter för intresseorganisationerna bjöds in.

3 Redovisning av tillsynen

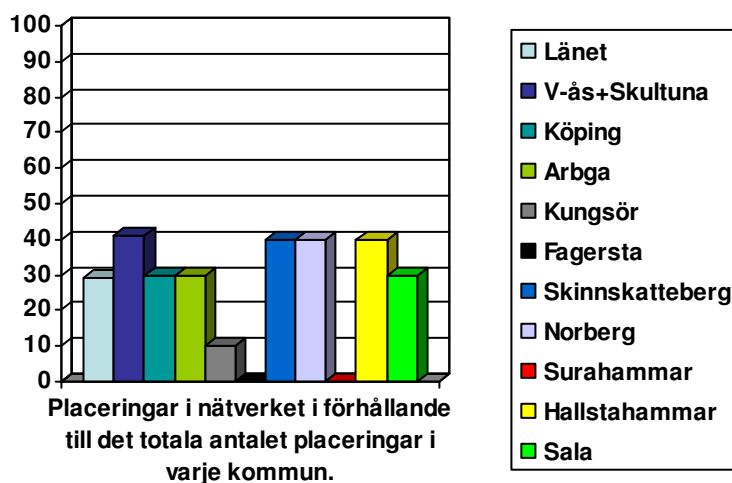
3.1 Bakgrundsfakta för länet

I Västmanlandslän finns 54 967 barn mellan 0-18 år. 508 av dessa är placerade i familjehem. 125 av dessa barns ärenden har varit föremål för egengranskning av handläggare i respektive kommun. I 39 av de ärenden som egengranskats har Länsstyrelsen genomfört stickprovsgranskning.

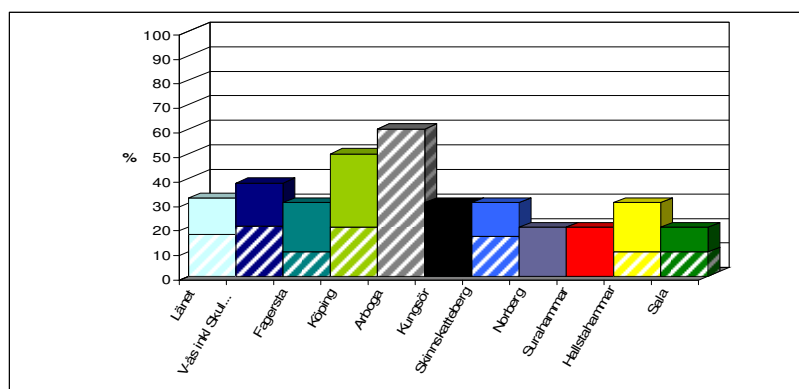
De flesta av de placerade barnen har placerats pga brister i omsorgen, där förälders missbruk och/eller psykiska ohälsa anges om främsta orsak. Andra orsaker som anges är våld och kränkningar mot barnet, att barnet övergivits eller att föräldrarna avlidit. En del barn och ungdomar har placerats pga eget beteende och bland ungdomarna anges missbruks- och relationsproblematik som främsta orsakerna. Av diagrammet nedan framgår med stöd av vilka lagrum som barnen placerats i familjehem.

Av de placerade barnen är 46 % flickor och 54 % är pojkar. Av de placerade barnen är 29 % placerade inom nätverket och 71 % i andra familjehem. Nedan framgår andelen barn som ingått i tillsynen och som var placerade i det egna nätverket i varje kommun.

40 av barnen (32 %) hade bott i sina familjehem längre än tre år. För hälften av dessa hade övervägande gjorts gällande vårdnadsöverflyttning till familjehemmet. Nedan framgår av de färgade staplarna andelen barn som bott längre än tre år i samma familjehem. Av den streckade delen av stapeln framgår för hur stor andel av dessa barn som respektive kommun gjort överväganden gällande vårdnadsöverflyttning.

3.2 Utvecklingsarbete inom familjehemsvården i länet

Nio av länets tio kommuner har svarat på frågor om kvalitetsarbete inom familjehemsvården. Sammanfattningsvis framkommer att ett utvecklingsarbete genomförts i de flesta kommuner i länet mellan åren 2005 och 2009. Utvecklingsarbetet har skett i olika omfattning och på olika nivåer.

Nedan följer en sammanfattning av respektive kommuns kvalitetsarbete inom familjehemsvården.

Fagersta kommun har byggt upp en egen förstärkt familjehemsvård. En familjehemskonsulent är anställd på heltid och fungerar som case manager och leder arbetet, rekryterar, utreder och viss mån utbildar familjehem. Runt det barn som ska placeras bildas ett arbetslag bestående av familjehemskonsulent, handläggare, familjebehandlare, den placerade och dennes föräldrar samt familjehemmet. Arbetslaget samarbetar kring att ge stöd till familjehemmet, den unge och dennes föräldrar. Familjehemskonsulenten har under hela placeringen en intensiv kontakt med familjehemmet, handläggaren sköter myndighetsutövningen och har kontakt med barnet/den unge och familjen erhåller familjebehandling. Kontinuerliga nätverksmöten och skolmöten hålls. I Fagersta kommun har riktade resurser för arbetet avsatts i form av en heltidstjänst.

Sala kommun har sedan 2007 handledning i grupp för sina familjehem. En särskild handledningsgrupp för familjehem till släktingplacerade barn har startats. Även enskild handledning erbjuds av handledningsutbildad personal. En kväll i månaden arrangeras öppet hus kvällar för familjehem, kontaktfamiljer och kontaktpersoner och en gång per termin hålls temakvällen för uppdragstagare. Vid handledningstillfällena ges även utbildning i systemiskt förhållningssätt.

I början av 2009 startades en verksamhet kallad Familjebehandling/Ungdom. En familjebehandlare arbetar där heltid med att koordinera insatser runt ungdomar med komplex problematik samt för att stötta och vara tillgänglig för familjehemmen där ungdomar placeras. En annan verksamhet kallat Intensivt familjearbete i samverkan (IFAS) har funnits i kommunen sedan 2005. Här arbetar familjebehandlare bl a för att förebygga placeringar alternativt korta placeringstider. Kommunen har även för avsikt att utveckla en form av förstärkt familjehemsvård som alternativ till institutionsplaceringar. Sala kommun har avsatt riktade resurser inom familjehemsvården i form av en heltidstjänst inom Familjebehandling/Ungdom.

Köping, Arboga och Kungsörs kommuner (KAK) har i samverkan genomfört ett gemensamt utvecklingsarbete av familjehemsvården. En gemensam enhet har inrättats i Arboga sedan 2007 med uppdrag att fungera som verkställare av insatserna familjehem, kontaktfamilj och kontaktpersoner med fokus på rekrytering och stöd till uppdragstagarna. Myndighetsutövningen med beslut och myndighetsmässig uppföljning av insatser hanteras av handläggande socialsekreterare inom respektive kommuns individ- och familjeomsorg. Huvudsyftet med en gemensam enhet var att höja kvalitén för insatser som involverar uppdragstagare. Ytterligare ett syfte var att på sikt kunna minska behovet av institutionsplaceringar i och med att familjehem med stöd från enheten kan hantera barn/unga som annars placeras på institution. På sikt ska enheten även utgöra ett alternativ till konsulentstödd familjehemsvård. Enheten har tagit fram rutiner för anmälan av behov av familjehem från handläggare, matchning av familjehem till barn/ungdomar samt för familjehemsplaceringar. Enheten rekryterar familjehem, jourfamiljehem och kontaktfamiljer. Enheten har också upparbetat en samverkan med kuratorerna inom Barn- och ungdomspsykiatri för konsultation i enskilda ärenden och för familjehem. Enheten leder familjehemmen i grupp och enskilt och efterfrågan finns gällande en handledningsgrupp för familjehem med släktingplaceringar. Ett inventeringsarbete gällande de tre kommunernas öppenvård har också gjorts med syfte att kunna samverka när det gäller behandlingsinsatser för placerade barn samt för deras familjer och nätverk. Vid bildandet av familjehemsenheten utgick KAK från befintliga resurser. Vissa driftskostnader fördelades enligt en fördelningsnyckel där kommunerna står för delar av kostnaderna i förhållande till kommunens storlek (Köping 50 %, Arboga 30 % och Kungsör 20 %). Under hösten 2009 har medel avsatts för en förstärkningsresurs under ett år i form av familjehemssekreterare 100 % där kostnaden fördelas på samma sätt.

Norbergs kommun erbjuder sedan 2005 alla sina familjehem handledning fristående från ordinarie handläggare. Handledningen har genomförts av familjebehandlare. Under 2008 flyttades rekrytering och utredning av familjehem över till familjebehandlarna i behandlingsteamet. 2007 startades ett behandlingsteam med

syfte att bli att hantera mer behandlingsarbete på hemmaplan. Inom teamet skulle man även klara av att rekrytera, utreda och handleda familjehem. Detta innebär en ökning av personal i projektform. Efter projektets slut rekryteras och utreds familjehem som en del av socialsekreterartjänst.

Surahammars kommun har inte genomfört något utvecklingsarbete inom familjehemsvården. Sedan 2007 har en uppbyggnad skett av familjebehandlingsinsatser för att motverka placering. Under 2009 har ett planeringsarbete påbörjats för att bygga upp en förstärkt familjehemsvård av samma slag som i Fagersta kommun. Arbetet har påbörjats och beräknas pågå de närmaste två åren. Surahammars kommun har inte avsatt några riktade resurser för familjehemsvården.

Hallstahammars kommun har inte genomfört något specifikt utvecklingsarbete för familjehemsvården. Kommunen har genomfört viss processkartläggning för familjehemsvården inom ramen för socialtjänstens arbete med barn och ungdomar. Ett utvecklingsarbete med mallar och rutiner för handläggningen av barn- och ungdomsärenden, som även omfattar familjehemsvården, har också genomförts. I Hallstahammars kommun har inga riktade resurser avsatts för familjehemsvården.

Västerås stad (inklusive Skultuna) erbjuder familjehemmen sedvanlig handledning och utbildning. Därutöver har flera utvecklingsprojekt för familjehemsvården pågått under de senaste åren.

Ett projekt bedrivs med medel från Europeiska socialfonden och syftar till att utbilda utbildare för familjehemmen. Fem utbildare finns nu inom socialkontoren. Sedan 2008 drivs ett familjehemsprojekt med målsättningen att utveckla stöd och utbildning till blivande såväl som redan verksamma familjehem. Projektet ska också arbeta för att säkerställa uppföljningen av familjehemsplacerade barn, utveckla avslutningen av familjehemsplaceringar, ta fram kriterier för släktingplacerade barn, beskriva kommande behov av olika typer av familjehem, modifiera nuvarande modell för utredning av familjehem, utarbeta matchningskriterier utifrån BBIC och utveckla metoder för att ge de placerade barnens föräldrar stöd i föräldrarollen. Under 2009 har utredningsmetodik gällande familjehemsutredningar med utgångspunkt från BBIC prövats.

En arbetsledare inom barn och ungdomskontoren har genomfört ett uppsatsarbete på magisternivå med syfte att identifiera och förebygga sammanbrott vid familjehemsplaceringar. Uppsatsen ”Varför måste jag flytta?” av Agneta Lundin-Parskog består av två delar. Den första syftar till att kartlägga sammanbrott och planerade avslut i familjehem under åren 2005-2007. Den andra delen syftar till att beskriva och förstå vilka olika faktorer som bidragit till att en familjehemsplacering avslutas med ett sammanbrott.

Familjehemsvård i form av MTFC (Multi Treatment Foster Care) har byggts upp för att möta behovet hos ungdomar som annars riskerar institutionsplacering. Med MTFC-metoden görs ett behandlingsarbete med den unge och dennes nätverk under det år ungdomen är placerad i familjehem. I familjehemmet ska inga andra barn vara

placerade och familjehemsföräldrarna arbetar aktivt med ungdomens förändringsarbete.

Alla handläggare inom myndighetsutövningen för barn- och unga i Västerås och Skultuna har BBIC-kompetens. Olika dokument för arbetet inom familjehemsvården har anpassats till BBIC's struktur i avvaktan på att socialstyrelsen tillhandahåller sådana dokument. Även ett utvecklingsarbete gällande mottagandet och placering av ensamkommande flyktingbarn planeras under 2009. Nämnden har även i samarbete med utbildningsnämnden utarbetat riktlinjer för skolsocialt stöd till barn placerade i familjehem.

Individ- och familjenämnden har avsatt riktade resurser i form av 500 Tkr motsvarande en tjänst under 2009. Under 2008 svarade proAros för särskilda medel i liknande omfattning för familjehemsprojektet. Medel har också avsatts för rekrytering och stöd till familjehem i samband med mottagandet av ensam kommande flyktingbarn.

3.3 Effekter av utvecklingsarbetet

Samtliga kommuner beskriver positiva effekter av de utvecklingsarbeten som genomförts. Positiva effekter går att identifiera på flera olika nivåer; för barn och unga som placeras i familjehem, för familjehemmen, för handläggarna på socialtjänsten samt för kommunens ekonomi. Fagersta beskriver att den förstärkta familjehemsvården ger en högre grad av delaktiga i och inflytande över vården för både barn/ungdomar och föräldrar. En större stabilitet har också uppnåtts i placeringarna. Norberg beskriver att den specialisering av arbetsuppgifterna som skett när rekrytering och utredning av familjehem flyttades över till behandlingsteamet har inneburit en ökad kompetens inom området. I Sala beskriver man att enskild handledning, grupphandledning och öppet hus kvällar fungerar förebyggande gällande risken för sammanbrott. Viktiga frågeställningar hanteras där och familjehemmen utgör ett gott stöd för varandra. Detta innebär i sin tur en avlastning för handläggarna. Köping, Arboga och Kungsör (KAK) beskriver att inrättandet av den gemensamma familjehemsenheten medfört att antalet institutionsplaceringar har sjunkit i takt med att fler barn/unga kunnat erbjudas familjehemsplaceringar. De gemensamma kontrakterade jourfamiljehemmen har inneburit en kvalitetshöjning både för barn/unga i samband med akuta behov av placering samt för socialtjänsten då jourfamiljerna är vana att hantera akuta situationer. För familjehemmen har familjehemsenheten också inneburit en ökad tillgänglighet då de kan få stöd och vägledning av familjehemsekreterare även när "deras egen" familjehemssekreterare inte finns tillgänglig. Västerås inklusive Skultuna beskriver att utvecklingsarbetet har medfört att verkställigheten av beslut om familjehemsvård sker inom tre månader samt att övervägande och omprövningar görs inom lagens tidsgränser. Ytterligare en effekt har varit en förbättrad uppföljning av placerade barns skolsituation.

3.4 Samverkan

I SoL framgår nämndernas skyldighet att samverka med andra samhällsorgan, organisationer och andra som berörs i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa. I samband med tillsynen gjordes en kartläggning av nämndernas samverkan med intresseorganisationer inom området familjehemsvård. Kartlägg-

ningen visar att ingen av länets kommuner har någon etablerad samverkan med intresseorganisationerna för familjehemsvård. Familjehemmen erbjuds i några kommuner att delta i FACO's (Familjevårdens Centralorganisation) lägerverksamheter och några kommuner är medlemmar i FR (Familjehemmens Riksförbund).

I länet finns ett samverkansforum kallat nätverket för familjehemsvård. I detta forum deltar yrkesverksamma inom familjehemsvården från samtliga länets kommuner. Samverkan över kommungränserna bidrar ofta till lärande mellan kommunerna och därmed till en positiv utveckling i olika sakfrågor. Från handläggare i de olika kommunerna har det framkommit att träffarna i nätverket utgör ett viktigt forum för att diskutera svåra frågor inom området och ge varandra konkreta råd. Forumet kan användas för ett gemensamt utvecklingsarbete inom länets familjehemsvård.

3.5 Barnperspektiv inom familjehemsvården

När ett barn av någon anledning inte längre kan bo kvar hemma hos sina föräldrar och ska placeras i familjehem ska detta föregås av en utredning enligt Socialtjänstlagen. I denna utredning ska socialtjänsten ta reda på hur barnets behov ser ut och hur behovet på bästa sätt kan tillgodoses. Nästa alla barn som omfattats av denna tillsyn har haft en grundutredning där barnets situation i hemmet, skola/förskola, hälsa, nätverk etc har beskrivits. I något enstaka fall har grundutredning saknats.

Resultat av forskning har visat att barn i familjehem har sämre utbildningsgrund än andra barn, vilket i sin tur utgör en riskfaktor. För att socialtjänsten ska kunna fullgöra sitt övergripande ansvar för barn i familjehem behöver barnets skolsituation undersökas i samband med den utredning som föregår placeringen. I tillsynen framkom att barns skolsituation undersökts gällande 80 % av barnen i skolåldern. För ungefär lika många barn har skolsituationen följts upp i samband med uppföljningen av placeringen och med något färre av barnen har handläggaren också pratat med barnet om barnets skolsituation.

En annan faktor som är viktig ur ett barnperspektiv, och som utgör en riskfaktor om den glöms bort, är barnets hälsa. När det gäller barns hälsa finns också forskning som visar att familjehemsplacerade barn ofta har både en sämre fysisk och psykisk hälsa än andra barn. I tillsynen framkom att barns hälsa undersökts gällande 70 % av barnen. I samband med uppföljning av placeringen har barnets hälsa följts upp gällande något fler av barnen. När handläggare haft enskilt samtal med barnet i samband med uppföljningen av placeringen är hälsan det område som berörts i minst utsträckning.

För att kunna handlägga ett ärende rörande ett barn i familjehem både rättssäkert och med ett barnperspektiv är det nödvändigt att ha en regelbunden kontakt med barnet. Med de äldre barnen har handläggarna enskilda samtal och med de yngre kan en lek- eller samspelobsobservation genomföras i stället. Med de flesta placerade barnen i länet förekom regelbundna enskilda samtal och med de flesta hade handläggaren också annan kontakt via telefon, mail eller SMS. Vanligast var att samtalen berörde trivsel i familjehemmet och skolgång. Därefter var fritidsaktiviteter och umgänge med föräldrar det som samtalen mest frekvent handlade om.

I samband med en placering av ett barn i familjehem behöver en bedömning göras av det tilltänkta familjehemmets resurser i förhållande till det specifika barnets behov. När en sådan bedömning saknas äventyras barnets säkerhet i placeringen och risken blir högre för ett sammanbrott till följd av att familjehemmet kan vara ”fel matchat” i förhållande till barnets behov. Tillsynen visar att ett en sådan bedömning dokumenterats gällande drygt hälften av barnen. Ett förhållandevis stort antal av de familjehemsplacerade barnen i Västmanland är alltså placerade i familjehem där det saknas en bedömning om familjehemmets resurser är tillräckliga för att tillgodose det specifika barnets behov.

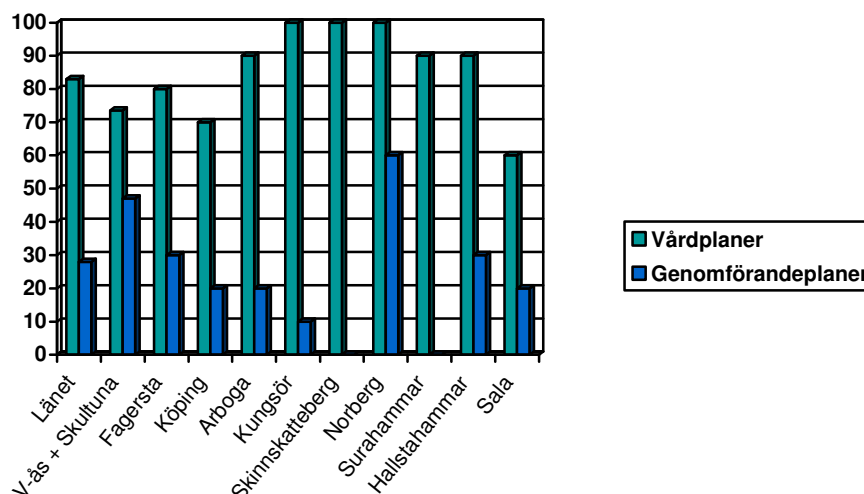
Socialtjänsten har en skyldighet att utreda familjehem och bedöma om de är lämpliga som familjehem. I detta ingår också att socialtjänsten ska samråda med den kommun där barnet placeras. Tillsynen visar att nästan alla barn vistas i utredda familjehem. Nämnden ska också garantera barn i familjehem god vård, fostran och lämplig utbildning. För att den placerande kommunen ska kunna göra en fullgod bedömning av familjehemmets lämplighet är det nödvändigt att samråda med den kommun där familjehemmet bor. Samråden syftar till att skydda barn från att placeras i familjehem som bedömts olämpliga och kanske till och med belagts med förbud att ta emot barn i sitt hem. Socialtjänstens skyldighet att informera omfattar inte bara information till socialtjänsten i den kommun där barnet kommer att vistas utan även andra instanser som är viktiga utifrån barnets behov så som skola, sjukvård, fritidssysselsättning etc. Tillsynen visar att samråd och information till den kommun där familjehemmet är beläget saknas gällande över hälften av de familjehemsplacerade barnen i länet.

Vid granskningen har det också framkommit några fall där barn flyttat hem efter en familjehemsplacering. I dessa fall har det handlat om vårdnadshavare som nyttjat sin lagliga rätt att ta hem sitt barn som varit placerat i familjehem enligt Socialtjänstlagen. Av dokumentationen har det inte framgått någon bedömning av barnets situation eller hur barnets behov ska tillgodoses när det flyttar hem. I dessa ärenden har det dessutom framgått av dokumentationen kort tid innan hemflytten, att brister fanns i förhållandena i hemmet och att det fanns oro för barnet i samband med umgänget. Både med hänsyn till barnperspektivet och till rättsäkerheten är det nödvändigt att nämnden dokumenterar viktiga skeenden och förhållanden runt barnet i barnets akt. Nämndens bedömning ska också tydligt gå att utläsa i barnets akt. Detta är inte minst viktigt för att barn, när de växer upp, ska kunna ta del sin dokumentation och där kunna läsa om händelser som kanske kommit att bli avgörande för barnets fortsatta utveckling.

3.6 Rättsäkerhet

Vårdplan och genomförandeplan ska enligt gällande lagstiftning finnas i alla ärenden där barn eller unga placeras utanför det egna hemmet. Det utgör ett rättsäkerhetskrav, både för barnet och för vårdnadshavaren, att en individuell övergripande vårdplan som beskriver målet med den vård socialtjänsten planerat för barnet upprättas. Genomförandeplanen ska finnas utöver vårdplanen och den ska mer i detalj beskriva hur insatsen ska genomföras. Både vårdplan och genomförandeplan ger också en tydlig struktur utifrån vilken barnets vård kan följas upp. De flesta av barnen i familjehem i Västmanland har en upprättad vårdplan men saknar en genomförandeplan. En tänkbar förklaring till detta kan vara att kravet på vårdplan funnits längre, än kravet på genomförandeplan, i lagstiftningen. Det tar i regel en viss

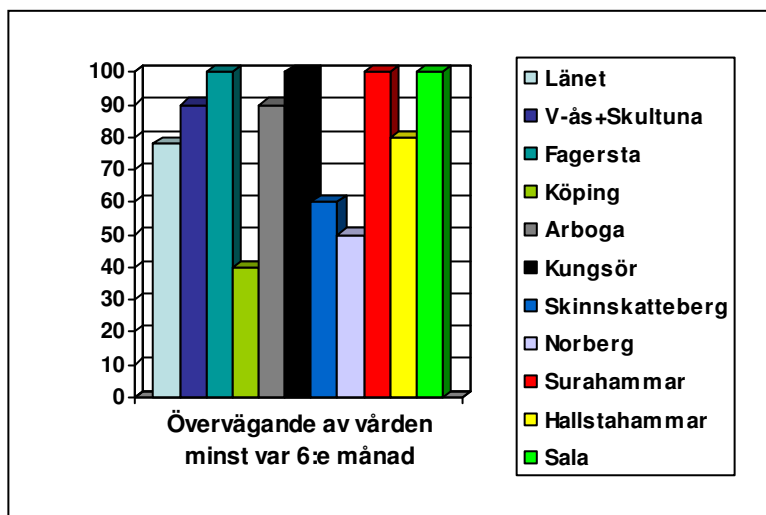
tid att anpassa handläggningen till förändringar i lagstiftningen. Det lagstadgade kravet på genomförandeplaner i ärenden rörande barn i familjehem framgår av lag sedan april 2008. Nedan syns andelen ärenden där vårdplan respektive genomförandeplan upprättats i varje kommun.

Vid tillsynen granskades också innehållit i vårdplanerna i 39 ärenden. Till övervägande del gav vårdplanerna information om barnets placering och andra insatser för barnet. I många fall framgick umgängesplanering och vad som gäller för att barnet ska flytta hem. Det är viktigt för den enskilde att det tydligt framgår av vårdplanen vilka förutsättningar som gäller för att placeringen ska upphöra. Detta är också viktigt då det utgör en grund för bedömning om en förälder senare önskar att barnet flyttar hem trots att detta inte är planerat. I mindre än hälften av fallen hade vårdnadshavarna medverkat vid upprättandet av vårdplanen. Barnen hade medverkat i 14 % av fallen. Till viss del kan det låga antalet barn som medverkat förklaras med barnens låga ålder, men åldern kan inte helt förklara den låga siffran.

Socialtjänsten har en lagstadgat skyldighet att överväga vården gällande barn i familjehem minst var 6:e månad. Barn som placeras i familjehem bär i regel på svåra upplevelser och behöver ofta ett omfattande stöd gällande skola, fritid, hälsa och kontakt med sitt nätverk. Det stöd som familjehemmet kan ge barnet är inte alltid tillräckligt för att täcka barnets alla behovsområden. En systematisk uppföljning krävs för att säkerställa att barn under placeringstiden kompenseras för de behov som tidigare inte tillgodosetts. För att garantera att placerade barn får sina behov tillgodosedda är det därför reglerat i lagstiftningen att socialtjänsten ska följa upp barnets placering och överväga vården med en viss regelbundenhet. 78 % av de placerade barnen i Västmanland har fått vården i familjehem övervägd inom lagstadgad tidsgräns. Vid tillsynen framkom ärenden där vården inte övervägts på så lång tid som tolv och sexton månader.

Nedan framgår andelen ärenden där vården övervägts inom lagstadgad tidsgräns i respektive kommun.

3.7 Erfarenheter från tillsynen

Valet av tillvägagångssätt i denna tillsyn gjordes utifrån en ambition att skapa en ökad spridning av tillsynsresultatet samt att skapa möjligheter till lärandeprocesser i kommunerna som ett resultat av tillsynen. Att själv granska sitt eget arbete kan leda till en ökad medvetenhet om kvalitén i det egna arbetet, generera ny kunskap utifrån lagstiftning och utgöra underlag diskussioner om kvalitet och innehåll i arbetet. Efter avslutad egengranskning skickades en utvärderingsenkät ut till dem som medverkat i egengranskningen. Utvärderingen visar att de flesta anser att egengranskningen bidrog till ett lärande och väckte frågor/funderingar kring familjehemsvården som kan användas för att utveckla arbetet. De flesta ansåg däremot inte att egengranskningen bidragit till diskussioner gällande situationen för familjehemsplacerade barn. En kommentar som framkom i detta sammanhang var att diskussionen stannade vid brister i handläggningen och avsaknad av dokumentation. De flesta ansåg att egengranskning varit lätt att genomföra och att den utgick från relevanta frågor. Övriga kommentarer som framkom vid utvärderingen var att det varit bra med informationsträffen innan granskningen då det blev tydligt vad tillsynen innebar och hur egengranskningen skulle gå till, att det var bra att en gemensam återföring planerades in och att egengranskningen utgjorde ett underlag för fortsatt utvecklingsarbete. Ett par övriga kommentarer handlade om svårigheterna med att få en rättvis bild utifrån en enkätstudie då svaren blivit missvisande t ex till följd av att barnet var vårdnadsöverflyttat eller att barnet placerats för länge sedan och att dokumentationen därför var ofullständig. I samband med den gemensamma återföringen framkom att tillsynens genomförande i sin helhet uppfattats som positiv utifrån att den både omfattat genomfört kvalitetsarbete och kvarstående förbättringsområden samt givit kommunerna möjlighet att lära av varandra. Även möjligheten att ha dialog med och att knyta kontakter mellan intresseorganisationerna och representanterna för de olika kommunerna framkom som positiva effekter av tillsynen.

4 Slutord

Samhällets ansvar för barn i familjehem är omfattande och under årtionden har det rapporterats om brister i familjehemsvården. Det är dock viktigt att lyfta fram att mycket gott arbete görs i kommunerna för barn i familjehem. I Västmanlands län har de flesta kommuner under de senare åren bedrivit ett tydligt och målinriktat utvecklingsarbete inom familjehemsvården. Över lag framträder positiva effekter av utvecklingsarbetet för både barn, vårdnadshavare och familjehem. Det framträder också en tydlig bild gällande betydelsen av politisk viljeinriktning och politiska beslut. De kommuner där en politisk viljeinriktning finns gällande familjehemsvården, där politiska beslut fattats gällande familjehemsvården och där riktade resurser avsatts, har kommit längre i sitt utvecklingsarbete än andra kommuner. I Västmanlands län återstår fortfarande ett arbete för kommunerna när det gäller att uppnå en handläggning som i alla situationer präglas av ett gott barnperspektiv och en hög rättssäkerhet för barn i familjehem. De delar av Socialtjänstlagen och Socialtjänstförordningen som handlar om barn i familjehem innehåller många SKALL. Utifrån dessa är det, som ett led i det fortsatta utvecklingsarbetet för familjehemsvården, möjligt för nämnderna att formulera mätbara mål för familjehemsvården. När det gäller samverkan mellan kommunerna och intresseorganisationerna för familjehem återstår ett arbete för samtliga kommuner i länet. Samverkan är angeläget ur fler perspektiv. Inte minst för att samverkan med intresseorganisationer kan ge kommunerna möjlighet att ta del av brukarnas erfarenheter av familjehemsvård. Dessa erfarenheter kan användas som en del i kommunernas fortsatta utvecklingsarbete. Med allt det goda utvecklingsarbete som genomförs i länet och med ett etablerat samverkansforum som nätverket för familjehemsvård, finns det goda möjligheter för kommunerna att lära av varandra och tillsammans utveckla familjehemsvården i Västmanland.

Ingår i Länsstyrelsens rapportserie
ISSN 0284 - 8813

Har du frågor, önskar fler exemplar m m, kontakta
Länsstyrelsen i Västmanlands län, 721 86 Västerås

Tfn 021-19 50 00 | Fax 021-19 51 35 | E-post: vastmanland@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/vastmanland